

УДК 788.5/8

Цитування:

Палійчук І. С., Лесів Р. В. Жанрово-стильові та виконавські особливості збірки «П'єси для саксофона О. Мельника та Ф. Микитюка». *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал.* 2021. №1. С. 142-145.

Paliichuk I., Lesiv R. (2021). The genre-style and performance features of the collection «Plays for Saxophone» by O. Melnyk and F. Mykytyuk. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 1, 142-145 [in Ukrainian].

Палійчук Ірина Степанівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музичної україністики
та народно-інструментального мистецтва
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9641-5240>
paliichuk@i.ua

Лесів Ростислав Володимирович,
магістрант ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ТА ВИКОНАВСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБІРКИ «П'ЄСИ ДЛЯ САКСОФОНА О. МЕЛЬНИКА ТА Ф. МИКИТЮКА»

Мета пропонованої статті полягає у визначенні жанрово-стильових та виконавських особливостей збірки «П'єси для саксофона» О. Мельника та Ф. Микитюка та їх значення у навчально-виховному процесі юних музикантів. **Методологія** дослідження ґрунтується на використанні методів: текстологічного та джерелознавчого – при опрацюванні музикознавчих джерел з обраної теми; стильового та інтонаційного аналізу – для визначення жанрово-стильових та виконавських особливостей аналізованих етюдів. **Наукова новизна** роботи полягає в актуалізації нотографічного матеріалу, проаналізованого вперше та окресленні доцільності його використання у навчальних закладах мистецького профілю України. **Висновки.** Збірка «П'єси для саксофона» О. Мельника та Ф. Микитюка спрямована на освоєння юними музикантами різножанрових мініатюр, відтак, спрямованих на вироблення у них навиків виконання різних технічних, динамічних та артикуляційних прийомів. Аналізоване видання збагатило педагогічний репертуар саксофоністів та використовується у навчальному процесі юних виконавців.

Ключові слова: педагогічний репертуар для духових інструментів; мініатюра; саксофон; О. Мельник; Ф. Микитюк; українська музика.

Paliichuk Iryna, Ph.D. of Art, undergraduate, undergraduate of Ukrainian music and folk instrumental art of V. Stefanyk Subcarpathia National University; Lesiv Rostyslav, undergraduate of Ukrainian music and folk instrumental art of V. Stefanyk Subcarpathia National University

The genre-style and performance features of the collection «Plays for Saxophone» by O. Melnyk and F. Mykytyuk

The purpose of the article is to determine the genre-style and performance features of the collection «Plays for Saxophone» by O. Melnyk and F. Mykytyuk and their importance in the educational process of young musicians. **The methodology** of the research is based on the use of methods: textual and source – in the study of musicological sources on the selected topic; stylistic and intonation analysis – to determine the genre-style and performance features of the analyzed sketches. **The scientific novelty** of the work lies in the actualization of the notographic material, analyzed for the first time and outlining the feasibility of its use in educational institutions of art in Ukraine. **Conclusions.** The collection «Plays for Saxophone» by O. Melnyk and F. Mykytyuk is aimed at mastering young musicians of various genres of miniatures, therefore, aimed at developing their skills in performing various technical, dynamic and articulatory techniques. The analyzed edition has enriched the pedagogical repertoire of saxophonists and is used in the educational process of young performers.

Key words: pedagogical repertoire for wind instruments; miniature; saxophone; O. Melnyk; F. Mykytyuk; Ukrainian music.

Актуальність теми дослідження. Світове інструментальне виконавство сьогодення неможливо уявити без духового мистецтва, представленого різноманітним сучасним та старовинним інструментарієм. Особливою популярністю серед професійних артистів,

учнів та студентів музичних навчальних закладів, а також любителів-аматорів користується саксофон. Його широке використання у всіх жанрах інструментального виконавства – сольному, ансамблевому та оркестровому, спричинило відкриття у 1970–

1980-х роках класів саксофона у різних ланках освіти національної музичної культури та формування різножанрового репертуару. Проте, поява у різні часові відтинки нотних видань для цього інструмента змогла лише частково заповнити прогалину у виконавському багажі саксофоністів як академічного, так і джазового спрямування. На сучасному етапі гостро постає проблема заповнення педагогічного репертуарного «вакууму» у сфері початкового навчання гри на саксофоні та його різнобічного аналізу. Актуальність пропонованої статті визначається необхідністю дослідження українського інструктивно-художнього репертуару для початківців та їх значення у процесі виховання виконавської майстерності юних музикантів.

Аналіз досліджень і публікацій. Важлива інформація щодо обраної проблеми зосереджена у низці методичних розробок зарубіжних та українських авторів – В. Апатського [1–2], Б. Дікова [3], В. Іванова [4], М. Крупця [5], А. Федотова [7–8], присвячених актуальним питанням теорії і практики духового виконавства в цілому, а також особливостям артикуляційно-штрихових прийомів звуковидобування на саксофоні, його виразовим можливостям та методичним рекомендаціям відносно ефективної роботи над інструктивно-художнім репертуаром у навчально-виховному процесі юних музикантів.

Мета пропонованої статті – визначити жанрово-стильові та виконавські особливості збірника «П'єси для саксофона» О. Мельника, Ф. Микитюка та доцільності їх використання у навчально-виховному процесі юних виконавців.

Виклад основного матеріалу. Сучасний саксофонний репертуар вражає розмаїттям форм і жанрів, однак, слід зауважити, що на сьогоднішній день наявні видання, особливо вітчизняні, не забезпечують потреб викладачів та учнів початкової ланки музичної освіти. Саме тому у 2001 р. О. Мельником (доцентом кафедри виконавського мистецтва Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка») та Ф. Микитюком (викладачем Івано-Франківської дитячої музичної школи № 2 ім. В. Барвінського) був створений і опублікований збірник «П'єси для саксофона» [6]. За словами О. Мельника, упорядники цього видання ставили за мету не тільки збагатити педагогічний репертуар саксофоністів зразками світової музичної спадщини, але й ознайомити загал із творами сучасних українських композиторів для названого інструмента та перекладеннями народних пісень, які відсутні, зокрема у

«Школах» О. Ривчуна, Є. Андрєєва, Л. Михайлова, М. Шапошникової, В. Іванова та інших зарубіжних авторів, що використовуються у вихованні юних музикантів.

Іншим стимулом для збагачення дитячої музики для саксофона стало проведення в Україні різноманітних конкурсів для юних виконавців. Так з'явилась п'єса «Пустотливе кошеня» Олени Мельник – сучасної київської композиторки, яка увійшла в обов'язкову програму конкурсу «Сельмер-Париж в Україні», що відбувся у 2002 р. у столиці нашої держави. Великою популярністю користується, зокрема, композиція «Старосвітські гуцульські награвання» для саксофона соло Л. Колодуба, яка стала обов'язковим у програмі Всеукраїнського конкурсу молодих виконавців на духових інструментах ім. В. Старченка, що проходив у 2004 р. у м. Рівне та багато інших творів українських авторів.

«П'єси для саксофона» складають два розділи, до яких входять композиції, перекладені або спеціально написані для інструментів у строях in Es та in B. Це дає можливість учням грати не лише на саксофонах альт і тенор, але й на сопрано і баритоні.

Відкриває пропоновану збірку перекладення української народної пісні «Журавель» (G-dur), здійснене О. Мельником. У ній автор вирішує наступне методичне завдання: заохотити юного виконавця займатися грою на саксофоні, переконати його, що це зовсім просто. Саме тому викладач звертається до всім відомої пісні, яка є на слуху в учнів. Крім того, композиція є досить невеликою за розмірами – 15 тактів, повинна виконуватись у помірному темпі. Звуковий діапазон аналізованої п'єси охоплює d¹ по d². Розвиток мелодико-тематичного матеріалу у творі є плавним – переважають секундові та терцеві ходи.

Отже, вивчення мініатюри «Журавель» дасть змогу юним музикантам без значних вольових зусиль ознайомитись з інструментом, освоїти його певний регістр та вивчати українську народну творчість.

Особливо вдалими О. Мельник вважає перекладення для саксофона дитячих пісень І. Кириліної – київської композиторки (кл. композиції М. Дремлюги). Це – «Зелене слоненя» (№ 2), «Пісенька» (№ 6) та «Прогулянка» (№ 7). За словами автора, учні з великим задоволенням виконують згадані твори через їх сучасний зміст, оригінальність мелодико-інтонаційного матеріалу та образності. Особливо це стосується п'єси «Зелене слоненя» (B-dur) – що, судячи із назви, є незвичайною твариною. Тому, щоб

правильно передати цей образ, викладач наголошує юним виконавцям, що під час гри потрібно точно витримувати паузи, виконувати динамічні відтінки (*mf*, *mp*, *f*) та штрихи – *detache* і *staccato*.

Порівняно із «Журавлем», ця мініатюра є більшою за масштабом, звучить у рухливому темпі, а також охоплює ширшу звукову палітру – від gis^1 по a^2 .

«Пісенька» (D-dur) та «Прогулянка» (G-dur), для правильного розкриття образного змісту, вимагають в учнів точного відтворення синкопованого та пунктирного ритмів. Під час гри цих творів, труднощі у початківців можуть викликати дрібні паузи у середині такту, а також виконання альтераційно змінених ступенів ладу.

Таким чином, п'єси № 2, № 6 та № 7 наділені оригінальним образним змістом, покликаним розвивати творчу уяву юних музикантів та навик гри різних жанрово-характерних ритмічних малюнків.

Схожі завдання перед учнями ставить вищезгадана композиція Олени Мельник «Пустотливе кошеня» (c-moll). Твір написаний у простій тричастинній формі, яка дозволяє авторці показати цього персонажа у різних образах – грайливому (крайні розділи композиції) та «лінивому» (середня частина п'єси).

Пустотливий настрій кошеняти композиторка розкриває завдяки співставленню у партії саксофона контрастних штрихів – *legato* і *staccato*, швидкому темпові, насиченню музично-тематичного матеріалу гамоподібними пасажами та репетиційними мотивами, що звучать на фоні токатної фактури фортепіанного супроводу.

Натомість середній розділ цієї композиції містить протилежний образ – кошеня, змучившись, вирішує трохи перепочити. Цей стан розкриває доволі складне поєднання різних артикуляційних прийомів у мелодичній лінії солюючого інструмента, де виконання *legato* ускладнюється коротким форшлагом або переривається *staccato*, акцентований звук змінюється на плавний. Але, невдовзі, персонаж знову повертається до свого попереднього, грайливого стану (Темпо I).

П'єса О. Мельник не випадково стала обов'язковим твором програми конкурсу «Сельмер-Париж в Україні». Вона дозволяє виявити рівень володіння інструментом юними виконавцями на початковому етапі навчання, а також їх вміння яскраво розкрити протилежні образи композиції.

«Гуцульські мелодії» для саксофона і цимбалів в обробці Ф. Микитюка (№ 15), а також оригінальні твори – «Боса-нова» В. Носова (№ 20) і «Аметист» польського композитора К. Туревича (№ 21) вміщені

авторами у збірку з метою презентувати саксофон у різних жанрово-виконавських амплуа як народний та джазовий інструмент.

Власне, у цьому і полягає важкість вивчення п'єси № 15 (D-dur) – заграли народну музику на академічному інструменті, ще й не у досить звичному ансамблевому поєднанні – із цимбалами. Партія саксофона наділена типовими для гуцульського фольклору мелодико-інтонаційними зворотами, прикрашена орнаментикою та вибагливим ритмічним малюнком.

Натомість у «Боса-новій» В. Носова та «Аметисті» К. Туревича саксофон представлений у характерній для нього природі – як естрадно-джазовий інструмент. Твори є прикінцевими у збірці. Вони вирізняються великими розмірами, що вимагають від учнів фізичної витривалості під час гри довгих джазових композицій.

В основі музично-тематичного матеріалу «Боса-нови» (Es-dur) лежить нескладна наспівна мелодія в ритмі самби. У процесі розвитку твору вона підлягає незначній імпровізації, зберігаючи, при цьому, характерні особливості латиноамериканського танцю.

«Аметист» (a-moll) покликаний виробити в учнів навик виконання свінгу – характерного елементу джазової техніки, який передається постійною і безперервною пульсацією всіх чотирьох долей такту. Він є основним прийомом поліритмії у цій жанровій галузі, що виникає в результаті несумісності акцентів мелодичної і ритмічної ліній, завдяки чому досягається ефект уявного наростання темпу.

П'єса витримана у типовому для свінга синкопованому ритмі, що утворює складну систему перебоїв (розгойдування); вона написана у чотиридольному розмірі, де сильна та відносно сильна долі є протяжними, а слабкі – відривчастими; мелодико-тематична лінія саксофона містить «ковзаючі ступені» – *glissando*, а також зміщення акцентів під час її повторення.

Отже, «Гуцульські мелодії» для саксофона і цимбалів в обробці Ф. Микитюка, а також «Боса-нова» В. Носова й «Аметист» К. Туревича розширюють образне коло збірки своїм яскраво вираженим народним колоритом (№ 15) та джазовою стилістикою (№№ 20, 21).

Аналізований посібник містить також перекладення відомих творів російських та західноєвропейських авторів, покликаних збагатити знання та слухові враження учнів з історії музики: «Колискової» Й. Брамса (№ 8), «Лебедя» К. Сен-Санса (№ 10), «Вальсу» П. Чайковського (№ 11), «Пісні без слів» Ф. Мендельсона (№ 13), «Фанфар» Ф. Куперена (№ 17), «Романсу»

Д. Шостаковича та «Сонатини» В.-А. Моцарта (№ 22).

Збірка О. Мельника та Ф. Микитюка репрезентує широку палітру тем та образів, пов'язаних з народною творчістю (№№ 1, 15), доробком сучасних українських композиторів (№№ 2, 6, 7, 12) та вищезгаданих зарубіжних авторів, а також містить твори, позначені джазовою стилістикою (№№ 20, 21). Відповідно, вони всебічно розвивають творчу уяву початківців, формують їх естетичний смак, про що свідчить вибір учнями для вивчення саме тих творів, що їм подобаються, а також удосконалюють їх навички в оволодінні інструментом.

«П'єси для саксофона» стали вагомим внеском у розвиток педагогічного репертуару для юних виконавців, що підтверджує поширення збірки не тільки у мистецьких навчальних закладах міст України – Львова, Рівного, Києва, Ужгорода, Полтави, але й у Канаді, Польщі та Угорщині.

Тож, наукова новизна запропонованої роботи полягає у визначенні жанрово-стильових та виконавських особливостей збірки «П'єси для саксофона» О. Мельника та Ф. Микитюка, які засвідчують доцільність їх використання у навчальному процесі юних музикантів.

Висновки. Збірка «П'єси для саксофона» О. Мельника та Ф. Микитюка поповнила малочисельний вітчизняний педагогічний репертуар у цій галузі. Її методико-виховне призначення у навчальному процесі юних виконавців полягає у виробленні у них навичок розкривати образний зміст різностильових творів, що репрезентують класицистичську («Фанфари» Ф. Куперена, «Сонатина» В.-А. Моцарта) і романтичну епохи («Колискова» Й. Брамса, «Лебідь» К. Сен-Санса, «Вальс» П. Чайковського, «Пісня без слів» Ф. Мельденсона), сучасне музичне мистецтво («Зелене слонення», «Пісенька», «Прогулянка» І. Кириліної; «Пустотливе кошеня» О. Мельник, «Боса-нова» В. Носова, «Аметист» К. Туревича та інші).

Особливо слід виокремити такі композиції, як «Журавель», «Гуцульські мелодії» для саксофона і цимбалів. Їх яскраво виражений національний колорит підкреслює специфіку власне українських творів цієї жанрової галузі.

Таким чином, художні твори стимулюють розвиток виконавської майстерності й формують естетичний смак учнів, а також дозволяють якнайповніше розкрити сутність їх музичного обдарування.

Література

1. Апатский В. Н. О некоторых новациях в современном музыкально-исполнительском классе // Дослідження, досвід, спогади : зб. наук. праць. К, 2003. Вип. 4. С. 6–18.
2. Апатский В. Н. Основы теории и методики духового музыкально-исполнительского искусства : учеб.-метод. пособие. Киев : НМАУ им. П. И. Чайковского, 2006. 430 с.
3. Диков Б. Методика обучения игре на духовых инструментах. Москва, 1962. 116 с.
4. Иванов В. Основы индивидуальной техники саксофониста. Москва : Музыка, 1992. 25 с.
5. Крупей М. В. Стыльові основи формування виконавської майстерності саксофоніста (у контексті музичної творчості XIX–XX століть) : автореф. дис. ... канд. мист. : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Одеса, 2006. 15 с.
6. П'єси для саксофона / Упор. О. Ю. Мельник, Ф. В. Микитюк. Івано-Франківськ, 2001. 77 с.
7. Федотов А. Краткий обзор современного педагогического и концертного репертуара для духовых инструментов // Федотов А. Методика обучения игре на духовых инструментах : учеб.-метод. пособ. Москва : Музыка, 1975. С. 149–158.
8. Федотов А. Методика обучения игре на духовых инструментах: учеб.-метод. пособие. Москва : Музыка, 1975. 159 с.

References

1. Apatsky, V. N. (2003). About some innovations in the modern music-performing class. Research, experience, memories, issue 4, 6–18[in Russian].
2. Apatsky, V. N. (2006). Fundamentals of theory and methods of wind musical performing arts. Kyiv: NMAU by P. I. Tchaikovsky [in Russian].
3. Dikov, B. (1962). Methods of teaching to play wind instruments Moscow [in Russian].
4. Ivanov, V. (1992). Fundamentals of the individual saxophonist technique. Moscow: Music [in Russian].
5. Krupci, M. V. (2006). Stylistic bases of formation of saxophonist's performance skill (in the context of musical creativity of the XIX–XX centuries). Extended abstract of candidate's thesis. Odessa [in Ukrainian].
6. Melnik, O. Yu., Mikityuk F. V. (Eds.). (2001). Saxophone Pieces. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
7. Fedotov, A. (1975). A brief overview of the modern pedagogical and concert repertoire for wind instruments. Fedotov A. Methods of teaching to play the wind instruments. Moscow: Music, 149–158 [in Russian].
8. Fedotov, A. (1975). Methods of teaching to play wind instruments. Moscow: Music [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 18.09.2020
Отримано після доопрацювання 19.10.2020
Прийнято до друку 23.10.2020*